

Baltasar Porcel

Visat núm. 11
(abril 2011)

La presentació de la traducció italiana d'*Ulisses a alta mar* va tenir lloc a Venècia l'any 2000. Patrizio Rigobon, que seria Premi Pompeu Fabra a la Promoció de la Cultura Catalana, hi va fer de mestre de cerimònia i em va explicar que Massimo Cacciari, després de subratllar que les primeres obres filosòfiques en llengua vulgar van ser escrites en català per Ramon Llull, va afirmar que el tema del viatge que domina el llibre de Porcel ha esdevingut la metàfora de l'obertura mental i cultural dels catalans. Un any més tard, Francesco Guazzelli, catedràtic de la Universitat de Pisa, arran d'un congrés, va publicar un article, que dur per títol «La menzogna in *Ulisse in alto mare* di B. Porcel», a la revista *Bérénice*.

Pel que fa a la recepció de la traducció en italià, això és tot, perquè per als lectors italians es tracta d'un llibre inexistent. L'editor no en va fer cap distribució ni, que jo sàpiga, n'ha aparegut mai cap ressenya en un diari o en una revista que despertés l'interès del públic. D'acord, l'aposta era complicada, atès que, amb l'excepció dels clàssics consagrats, els italians no solen entusiasmar-se amb llibres escrits per estrangers que parlen d'Itàlia. Aquest pensament, genèric i indemostrable, ja em va ballar pel cap quan, un dia a la tardor de 1999, em va trucar la secretària de Porcel per demanar-me si estava interessat a traduir la novel·la. I consti que vaig dir de seguida que sí. Primer, perquè em sentia afalagat per la proposta: fins aleshores sempre havia hagut de fer de «traductor militant», amb un llibre català sota el braç, pidolant a qualsevol editor l'almoïna d'una publicació. I, segon, perquè era ben conscient de la importància de l'autor.

Ara m'adono que, al llarg de la trajectòria de Porcel, la meitat de la dècada dels noranta va representar un moment d'inflexió, especialment en el cas de *Lola i els peixos morts*. *Ulisses* era la novel·la següent, i marcava una recuperació de models, motius i motivacions narratives que, ja desenvolupats a *El cor del senyalar*, esclatarien a *Olympia a mitjanit*.

En tornar a mirar el dossier de premsa que em van facilitar quan vaig acceptar l'encàrrec, hi trobo moltes lectures encertades, si bé paguen el preu de l'extemporaneïtat. Tothom va subratllar la coexistència d'estils diferents, i de fet la sensació global és la de l'obertura d'una caixa de Pandora d'on surten tots els fantasmes de l'autor. Però la forma de macroestructura que tenen les seves novel·les és una característica connatural a l'escriptura-reescriptura de Porcel. No es tracta només d'un *collage* de materials d'autor, sinó de la recerca de supeditar la vena narrativa a una instància superior. Potser d'aquí ve aquella idiosincràsia que l'autor mallorquí tenia contra els contes i que el portava a unes declaracions extremes. A discutir amb Calders, per exemple. O, *si parva licet...*, a dedicar a un servidor el seu volum de relats amb aquestes paraules: «perquè vegi que els meus contes són excel·lents, malgrat el que jo en digui». Algun crític va remarcar la doble natura d'*Ulisses a alta mar*, que alterna el tema del viatge odisseic amb la voluntat de plenitud del Faust —si bé, en la

versió porcel·liana, els dos elements s'ajunten en el gran mite occidental de la recerca del coneixement. Algun periodista va intentar esbrinar les relacions entre personatges del llibre i persones real, amb unes comparacions imperfectes que banalitzaven les complexitats del text, però que, paradoxalment, el text mateix planteja i provoca. Jo mateix em vaig sentir condicionat, durant la traducció, per la possibilitat que, darrere la figura del magistrat Giacomo Fogazzaro della Croce, s'hi amagués la personalitat del periodista Indro Montanelli, perquè el text es presenta com una provocació constant que estimula a una lectura à *clef*. I finalment alguns estudiosos van lloar l'aspecte polític i van ressaltar, com a resultat més àlgid de la novel·la, la potència de les parts dialogades. Deturem-nos-hi, per fer una distinció important. L'explicació de l'*Odissea* que Lluís Arrom, protagonista i veu narradora, fa a la seva amant, és funcional, però no deixa de ser didàctica. En llegir les seves afirmacions intercalades per les preguntes de la noia, ens sentim com si tinguéssim entre les mans un tractat renaixentista, elegant però feixuc, explicatiu però unidireccional. En canvi, quan ens trobem amb el discurs que el President de la Generalitat etziba a Arrom, la diferència és palpable. Podem lloar o menysprear les raons adduïdes pel Poder, però hem de reconèixer la perfecció formal de la lliçó i la coherència de les interrupcions del protagonista.

I ara torno a la meua experiència. A Itàlia, a començaments del segle XX, hi havia un viatge iniciàtic obligatori, la meta del qual era La Capponcina, la vil·la des de la qual D'Annunzio impartia benediccions o maleficcis als més joves escriptors. Per a mi, la trobada amb Porcel a la seu de l'Institut Català de la Mediterrània tenia un valor semblant. Després d'assenyalar-li alguns aspectes tècnics de la versió italiana, vaig insinuar que l'incipit, amb el protagonista que, poc després de despertar-se, organitza la memòria amb una selecció explicativa de vicissituds, em semblava «molt proustià». El comentari, sense ser un disbarat, pecava d'ingenuïtat. I la resposta de Porcel fou un exabrupte: «No, i ara!, aquell senyor el vaig llegir fa molt de temps». M'hi vaig capficar, perquè no coneixia el seu codi comunicatiu: en realitat, amb aquella reacció, m'acollia dins el seu cercle. I cito aquesta anècdota només per assenyalar el gran risc de les aproximacions a Porcel: deixar-se embolicar dins la teranyina de lligams entre els seus relats i la seva personalitat. No és fàcil trobar-hi un antídote sense caure en una lectura formalista vàlida sols per exercicis escolars. Al contrari, cal cercar-hi una solució homeopàtica i acceptar que el punt al voltant del qual gira tota la narrativa de Porcel és l'egoisme. Només amb aquesta perspectiva Lluís Arrom assoleix l'etiqueta de guanyador. *Ulisses a alta mar* serà, llavors, la història de la reivindicació de l'individu no pas *dins* la societat, sinó *malgrat* ella. Perquè l'itinerari mental i naval del protagonista es multiplica i es fragmenta en moltes narracions, però el conjunt resta lligat a la recerca desesperada i vitalista de la pròpia identitat contra el món.